

KONGREGACE PRO NÁBOŽENSKOU VÝCHOVU

SVĚDECTVÍ KATOLICKÉHO LAIKA O VÍŘE VE ŠKOLE (pracovní překlad)

ÚVOD

1. Význam katolických laiků, mužů a žen, kteří se angažují na základní a střední škole, v posledních letech postupně stále více roste.(1) Jedná se o důležitý význam, jenž se vztahuje na školství všeobecně, zvláště pak na katolické školy. Na nich totiž a na všech laicích, věřících či nikoliv, podstatně záleží úspěch školy v uskutečňování projektů a dosažení vlastních cílů.(2) Úloha a zodpovědnost všech katolických laiků, kteří na různých školách mají své vlastní postavení (vyučování, vedení, administrace nebo pomocné úkoly), jsou uznány 2.vatikánským koncilem, zvláště Deklarací o křesťanské výchově, jejíž obsah nás nyní vybízí k následujícímu prohloubení. Tímto nechceme opomíjet nebo minimalizovat velké počiny dosažené v této oblasti křesťany jiných vyznání nebo nekřesťany.
2. Základním motivem důležitosti katolických laiků, považovaným kladně a přínosně ze strany církve, je motiv teologický. Autentický postoj laika v Božím lidu je znovuobjeven v církvi zvláště v posledním století, až ke konkretizaci v dokumentech 2.vatikánského koncilu, které prohlubují vnitřní bohatství a osobitost laického povolání: Dogmatická konstituce o církvi a Dekret o apoštolátu laiků.
3. K tomuto teologickému propracování přispěla situace sociální, ekonomická a politická současné doby. Kulturní úroveň, vnitřně spojená s vědeckým a technickým rozvojem, se postupně zvýšila a v důsledku toho požaduje dokonalejší přípravu k výkonu jakékoliv profese. K tomu je třeba připojit rozsáhlejší uvědomělé chápání práv člověka na celistvou výchovu, jenž vyhovuje všem požadavkům lidské osoby. Tyto dvě vymoženosti požadovaly a zčásti dosáhly značného rozvoje školské instituce na celém světě a velký nárůst pedagogů, kteří jsou zde zaměstnáni, a v důsledku i katolických laiků, jenž ve školství pracují.

Celý tento proces byl spojen v posledních letech se značným poklesem počtu kněží, řeholníků a řeholnic, kteří se věnovali vyučování. Což je zapříčiněno zvláště malým počtem povolání, nutností nasadit se v jiných apoštolských aktivitách a, v některých případech, k mylnému názoru, že škola nepatří k pastoračním oblastem církve.(3) Nicméně církev, pro účinný a uznávaný apoštolát, o který se staraly tradičně početné řeholní rodiny v oblasti výuky, nemůže jen naříkat nad personálním úbytkem, jenž postihl zvláště některé země. Církev totiž považuje přítomnost řeholníků a katolických laiků za nezbytnou pro integrální výchovu dětí a mládeže.

4. Tento celek skutečností a příčin podnítl kongregaci, aby ve stávající situaci viděla autentické „znamení doby“ pro školu a otázku k zamýšlení zvláště nad úkolem katolického laika, v jeho povolání být svědkem víry v prostředí formace člověka; kromě toho, aniž by se nárokovalo vyčerpání tématu, po seriózním a pečlivém prohloubení důležitosti tématu, chce nabídnout několik úvah, které – na doplnění těch, které jsou již v dokumentu: „Katolická škola“ – by mohly zájemce povzbudit k pozdějšímu a hlubšímu vypracování.

I.

IDENTITA KATOLICKÉHO LAIKA VE ŠKOLE

5. V první řadě se zdá důležité, abychom stanovili identitu katolického laika ve škole, protože jeho způsob svědectví o víře záleží na osobité identitě v církvi a v zaměstnání. Kongregace, chtěje přispět k výzkumu v této oblasti, chce nabídnout svou pomoc na jedné straně katolickému laikovi, jenž působí ve školství a musí přesně znát zvláštní povahu svého povolání, na druhé straně Božímu lidu, jenž má mít jasnou představu laika, jenž je jeho aktivním členem a vykonává své poslání, které má důležitý význam pro církev.

LAIK V CÍRKVI

6. Stejně jako každý křesťan, katolický laik, jenž působí ve školství, je členem Božího lidu, z toho vyplývá, že skrze spojení s Kristem ve svátosti křtu má účast na základní a společné důstojnosti těch, kteří patří k Božímu lidu, neboť: „společná je důstojnost údů, která vzniká z jejich znovuzrození v Kristu, společná je milost synovství, společné je povolání k dokonalosti, jedna spása, jedna naděje a nerozdělená láska“. (4) Ačkoli v církvi „někteří jsou z Kristovy vůle ustanovení pro jiné jako učitelé, rozdělovatelé tajemství a pastýři, přece je mezi všemi opravdová rovnost v důstojnosti a v činnosti společné všem věřícím při budování Kristova těla“. (5)

Jako každý věřící křesťan, laik „je svým způsobem účastným Kristova úřadu kněžského, prorockého a královského“, (6) a jeho poslání je „účast na jediném spásném poslání církve a k tomuto poslání jsou určeni všichni samotným Kristem“. (6)

7. Toto povolání k osobní svatosti a k apoštolátu, společnému všem věřícím, získává v mnoha případech význačná stanoviska, jenž proměňují život laiků k specifickému a „úžasnému“ povolání uvnitř církve. „Z vlastního povolání laiků vyplývá úkol hledat Boží království tím, že se zabývají časnými věcmi a upravují je podle Boha“. (8) Věřící laici žijí v různých světských povoláních a činnostech a běžných podmínkách rodinného a společenského života, „kde je volá Bůh k tomu, aby plnili sobě vlastní úkoly v duchu evangelia a jako kvas přispívali k posvěcení světa jaksi z nitra, a tak především příkladem svého života, vírou, nadějí a láskou hlásali Krista druhým lidem“. (9)
8. Obnovení a křesťanské oživení pozemského řádu, jenž přísluší zvláštním způsobem věřícím laikům, vede k ozdravování „světských institucí a životních podmínek“ (10), jestliže tyto svádějí ke hříchu, k pozvednutí lidstva, aby se přiblížilo evangeliu „aby tak svět byl naplněn Kristovým duchem a účinněji dosáhl svého cíle ve spravedlnosti, lásce a míru“. (11) „Svou odbornou znalostí ve světských oborech a svou činností, která byla vnitřně povýšena Kristovou milostí, ať vydatně přispívají k tomu, aby stvořené hodnoty byly rozvíjeny k prospěchu všech a aby byly mezi ně lépe rozdělovány“. (12)
9. Evangelizace světa stojí před množstvím a složitostí různých situací, v nichž dosti často pouze věřící laici mohou být účinnými svědky evangelia za různých okolností a před mnohými lidmi. Proto jsou „povolání zvláště k tomu, aby učinili církev přítomnou a aktivní na těch místech a za těch okolností, kde se může stát solí země jenom jejich prostřednictvím“. (13) Pro tuto přítomnost celé církve a Krista, kterého

ona zvěstuje, věřící laici musí být připraveni hlásat poselství slovy a svědčit o něm svými činy.

10. Zkušenost laiků - pramenící z jejich životního stylu a z působení v různých oblastech lidské aktivity - je uschopňuje zvláštním způsobem k poukazování na znamení doby, jež charakterizují historické období, v nichž žije Boží lid. Jejich iniciativy, jejich tvořivost, jejich kompetentní, uvědomělá a nadšená práce v této oblasti – věci, jež jsou vlastní jejich povolání – souhlasí s tím, aby celý Boží lid mohl rozlišit s větší důkladností evangelijní hodnoty a protihodnoty, jež tato znamení obsahují.

KATOLICKÝ LAIK VE ŠKOLE

11. Povolání věřících laiků v církvi se shoduje s povoláním těch, kteří žijí své povolání ve školství. Skutečnost, že věřící laici uskutečňují své specifické povolání v různých životních sektorech a oblastech jen napomáhá tomu, aby jejich společné povolání získalo osobitý ráz podle prostředí a životního stavu, v nichž dochází k jeho naplnění. Abychom lépe pochopili povolání katolického laika ve škole, považujeme za důležité upřesnit některé věci.

Škola

12. Přestože rodiče by měli být prvními a hlavními vychovateli vlastních dětí (14) a jejich právo-povinnost v této úloze je „prvotní a základní vzhledem k výchovným povinnostem ostatních“, (15) škola má klíčovou hodnotu a důležitost mezi výchovnými prostředky, které pomáhají a doplňují realizaci toho práva-povinnosti rodiny. Tedy, ve shodě s jejím posláním, přísluší škole pěstovat díky vytrvalému úsilí intelektuální, tvořivé a estetické schopnosti člověka, správně rozvíjet způsobilost úsudku, vůle a efektivitu, vést k hodnotám; napomáhat k správným postojům a moudrému chování, uvádět do kulturního dědictví předchozích generací, připravovat k odbornosti a vést k přátelským vztahům mezi žáky různých povah a postavení, tím že se mají otevřít k vzájemnému pochopení. (16) Také z těchto důvodů škola patří ke specifickému poslání církve.
13. Škola plní nenahraditelnou společenskou funkci, neboť až dodneška se projevovala jako nejdůležitější institucionální odpověď na otázku práva každého člověka na vzdělání a tedy na seberealizaci, a jako faktor, jež rozhoduje o strukturalizaci a životě samotné společnosti. Narůstající vliv prostředí a prostředků společenské komunikace (s jejím protičečením si a často škodlivým vlivem), neustále rozšiřování kulturního pole, nutnost přípravy k profesi, jež je čím dál tím více složitější, různorodější a specializovanější, a postupná neschopnost rodiny čelit sama těmto všem těžkým problémům - to vše vede k tomu, že úloha školy čím dál tím více nepostradatelná.
14. Kvůli důležitosti jakou má škola uprostřed výchovných prostředků, přísluší tomu, jež je vychováván – a jestliže toho ještě není schopen, jeho rodičům, protože jim na prvním místě má jít o výchovu vlastních dětí (17) – volba výchovného systému a v důsledku i škole s jejím zaměřením, které dávají přednost. (18) Zdá se to být jednoduché, jako kdyby se nedalo připustit – z principiálního hlediska – monopol státní školy, (19) neboť pluralita škol umožňuje respekt k dosažení základního lidského práva a svobody člověka, což podmiňují různé okolnosti společenských poměrů

určitého státu. V této pluralitě škol církev vnáší osobitý vklad a obohacení díky katolickým školám.

Katolický laik může naplňovat své poslání evangelizace v různých školách, nejen čistě v katolické škole, ale v celkovém prostředí, jenž je vytvářeno společensko-politickými poměry, které platí v dnešním světě.

Katolický laik v roli pedagoga

15. Již zmíněný 2.vatikánský koncil zvláštním způsobem mluví o povolání pedagoga, jenž přísluší věřícím laikům (20) a také těm, kteří v církvi prožívají jiné formy života.

Pedagog vždy přispívá k celkové formaci člověka. Učitelé, kteří svou práci chápou jako vlastní profesi, zasluhují na zvláštní pozornost ve škole a to jak z hlediska jejich počtu, tak z hlediska samotného cíle školské instituce. K těm je třeba připojit i všechny, kteří se v různém stupni podílejí na této formaci: vedení, poradci, poručníci a spolupracovníci – tedy ti, jenž doplňují výchovnou práci vyučujícího nebo plní administrativní a pomocné úkoly. Analýza katolického laika jakožto pedagoga, zaměřena na jeho roli učitele, může oslovit všechny, podle vlastních aktivit, a může vést k hluboké osobní reflexi.

16. Po pravdě řečeno, není možné zde mluvit o učiteli jako o profesionálově, jenž se omezí na systematické předávání poznatků, spíše o pedagogovi, jenž má formovat lidi. Jeho poslání daleko převyšuje poslání obyčejného učitele, přesto však ho nevyklučuje. Proto se vyžaduje, a to v daleko větší míře, odborná příprava. Je to lidský základ bez něhož by bylo iluzorní mluvit o jakékoliv další výchově.

Nicméně odbornost učitele má specifickou charakteristiku, jenž získává ještě hlubší smysl u katolického pedagoga: předávání pravdy. Z toho plyne, že pro katolického pedagoga jakákoliv pravda bude vždy participovat na jediné Pravdě, a sdělování pravdy jako realizace vlastního odborného zaměření získává základní známky osobní účasti na Kristově prorockém poslání, v němž svým vyučováním učitel pokračuje.

17. Celková formace člověka, jenž je cílem vzdělání, obsahuje rozvoj všech schopností žáka, jeho odborné přípravy k životnímu poslání, formace etického a společenského vnímání, jeho otevřenost vůči transcendentnu a jeho náboženské výchovy. Každá škola a každý pedagog se mají starat o to, aby „vychovávali osobnosti silné a zodpovědné, jenž jsou schopny se svobodně a správně rozhodovat“, připravující takto mladé lidi „k postupnému otevření se na skutečnosti a vytvoření si vlastního názoru na život“.(21)

18. Veškeré vzdělávání je závislé na určitém chápání člověka. V dnešním pluralitním světě katolický pedagog je povolán k tomu, aby se nechal uvědoměle inspirovat křesťanským chápáním člověka na základě učení církve. Chápání, jenž zahrnuje lidská práva, a dává lidem důstojnost Božích dětí, a to v celé svobodě, protože člověk je vysvobozen z područí hříchu samotným Kristem a určen ke konečnému dosažení Boha skrze lásku. Staví ho do úzkého vztahu solidarity ke všem lidem skrze bratrskou lásku a církevní společenství, je pro něj podnětem k dosažení nejvyšší míry rozvoje lidstva, protože je ustanoven pánem stvořeného světa svým Stvořitelem. Konečně mu je představen Kristus jako vzor a cíl, vtělený Boží Syn, dokonalý člověk, jehož

následování je nevyčerpatelným zdrojem osobního a kolektivního přemáhání se. V tomto smyslu si může být katolický pedagog jistý tím, že činí člověka více lidským.(22) Týká se to především laického pedagoga, aby dokázal odhalovat svým žákům to, že člověk ponořen do pozemských záležitostí – jenž žije sekulárním způsobem život a vytváří tím většinu lidské populace – má tak vysokou důstojnost.

19. Povolání každého katolického pedagoga přináší napětí neustálé společenské projekce, neboť on připravuje člověka pro jeho zapojení do společnosti tím, že ho uschopňuje k přijetí společenského úkolu, což má vést ke zlepšení struktur, protože je přibližuje k evangelijním zásadám a zároveň s tím vytváří mezi lidmi pokojné a bratrské soužití. Dnešní svět se svými závažnými problémy: hlad, negramotnost, vykořisťování lidí, vyostřené kontrasty životní úrovně mezi lidmi a státy, agresivita a násilí, nárůst šíření drogy, legalizace potratu a, v různých aspektech, znehodnocení lidského života, to vše vyžaduje, aby katolický pedagog rozvinul v sobě a probudil ve svých žácích výrazné sociální citění a hlubokou občanskou a politickou zodpovědnost. Katolický pedagog je nakonec zapojen do úkolu formovat lidi, kteří by stavěli „civilizaci lásky“.(23)

Laický pedagog je zároveň povolán k tomu, aby vnášel do tohoto projektu a sociálního citění vlastní životní zkušenost, aby zapojení žáka do společnosti dovolilo rozvinout laický ráz jeho životního stylu, k němuž směřuje drtivá většina žáků.

20. Celistvá formace člověka nachází ve škole *svůj* specifický prostředek: sdělování kultury. Pro katolického pedagoga je velice důležité chápat hluboký vztah, jenž existuje mezi kulturou a církví. Církev nejen má vliv na kulturu a je - svým způsobem - na ní závislá, ale ji přijímá ve všem co je slučitelné se Zjevením a považuje ji za nezbytnou pro hlásání Kristova poselství, tím že ji vyjadřuje přiměřeně kultuře každého národa a různých epoch. Ve vztahu mezi životem církve a kulturou se velice jasně projevuje jednota, která je mezi stvořením a vykoupením.

Předávání kultury, aby mělo výchovný charakter, kromě toho že by mělo být vyvážené, je třeba, aby bylo kritické a hodnotící, historické a dynamické. Víra nabízí katolickému učiteli některé vůdčí zásady pro provádění této kritiky a hodnocení, a ukazuje mu lidské dění jako dějiny spásy, jenž je určena k vyústění do plnosti království, což neustále staví kulturu do řádu stvoření s posláním neustálého zdokonalování.

Také ve sdělování kultury je laický pedagog, jako autor a účastník laického hlediska této kultury, tím, který ze svého laického pohledu má poslání učit žáky chápat celek, který je vlastní kultuře, syntézu, jenž v kultuře dosahují všechny laické i náboženské složky, a osobní přínos, který jim chce nabídnout ve svém postavení.

21. Předávání kultury z hlediska výchovného má ve škole svou metodologii, jejíž zásady a aplikace vycházejí ze zdravé pedagogiky. Uvnitř různých pedagogických orientací musí být touha katolického pedagoga, a to na základě samotného chápání člověka, po pedagogii, jenž má vliv na přímý a osobní kontakt s žákem. Takový kontakt, jenž je uskutečňován pedagogem přesvědčeným o tom, že žák má aktivní roli ve vlastním sebevzdělávání, musí vést k dialogu, který by dovoľoval cestu svědectví víry, jenž má utvářet vlastní život.

22. Tato práce katolického pedagoga ve škole je situována ve struktuře, ve výchovném společenství, sestavena ze sjednocení a spolupráce různých složek - žáků, rodičů, učitelů, vedení a zaměstnanců, kteří nevyučují – všechno to charakterizuje školu jakožto instituci celistvé formace. Pojetí školy jako společenství, přestože se neomezuje jen na něj, a rozšířené povědomí této skutečnosti, je jedním z nejdůležitějších přínosů současné školské instituce. Katolický pedagog vytváří se svým oborem základní složku tohoto společenství. Nabízí přitom, právě díky své odborné struktuře, možnost osobně žít a pomáhá žákům prožívat společenský rozměr jednotlivce, k němuž je povolán každý člověk jakožto společenská bytost a jako člen Božího lidu.

Výchovné společenství školy se tímto stává školou, která patří do širšího společenství, a nakolik je také křesťanská, je povolána k tomu, aby byla výchovným společenstvím katolické školy, stává se místem, v němž pedagog má příležitost k tomu, aby vysvětlil žákům a dokázal v praxi, co znamená být částí velkého společenství, jímž je církev.

23. Společenská struktura školy staví katolického pedagoga do styku s mnohými a různorodými lidmi; nejen s žáky, kteří jsou důvodem existence školy, ale také s jejich kolegy, rodiči žáků, se všemi zaměstnanci školy, s vedoucí složkou. Ve všech těchto vztazích - se školními a kulturními orgány s nimiž škola udržuje vztahy, s místní církví a farnostmi, s prostředím, do něhož je škola začleněna a v němž různým způsobem se má projevovat - se od katolického pedagoga očekává, že bude duchovně působit, což v sobě obsahuje různé formy evangelizace.

24. Když to shrneme, můžeme říct, že katolický laický pedagog je tím, jenž vykonává své poslání v církvi životem z víry ve svém civilním povolání v společenské struktuře školy. To vše s největší možnou osobní odborností a s apoštolskou vizí, která se inspiruje pohledem víry z cílem celistvé formace člověka. Jeho poslání v církvi se projevuje v předávání kultury, v uvádění do praxe pedagogie přímého a osobního kontaktu s žákem, v duchovním působení na komunitu do níž patří a na všechny ty, kteří s výchovnou komunitou jsou ve spojení. Jemu, jakožto členu společenství, svěřují rodiny a církve výchovný úkol ve škole. Laický pedagog musí být vnitřně přesvědčen o tom, že je zapojen do poslání církve skrze posvěcování a výchovu, nesmí se cítit oddělen od církevního společenství.

II. JAK ŽÍT VLASTNÍ TOTOŽNOST

25. Práce je povoláním každého člověka, je jednou z charakteristik, jež ho odlišují od ostatního stvoření;(24) je zřejmé, že nestačí mít vlastní identitu povolání, jenž prostupuje bytí, jestliže se tuto identitu nežije. Konkrétněji, pokud člověk má svou práci přispívat „především k neustálému rozvoji kulturní a morální úrovně společnosti“(25) pedagog, který neuskutečňuje své výchovné poslání, přestává být sám o sobě pedagogem. A jestliže uskutečňuje toto své poslání bez toho aniž by dával známky toho, že je katolíkem, nemůže se za takového pokládat. Tento praktický aspekt identity zahrnuje některé společné, základní principy, které v žádném případě nesmějí chybět, bez ohledu na to, o jakou školu se jedná, v níž laik prožívá své povolání; přesto ale existují jiné charakteristiky, jenž jsou vlastní různým typům škol podle jejich zaměření.

SPOLEČNÉ ZNÁMKY ŽITÉ IDENTITY

Realismus otevřený směrem k naději

26. Identita katolického laického pedagoga bere na sebe nutně známky ideálu, i když se proti tomu stavějí nesčetné překážky. Pocházejí ony z osobních okolností a z nedostatků školy a společnosti, jenž se odrážejí zvláště na dětech a mládeži. Krize identity, absence důvěry vůči společenským strukturám, s tím spojená nejistota a nedostatek osobních přesvědčení, nákaza postupného zesvětštění společnosti, ztráta úcty k autoritě a špatné nakládání se svobodou, to jsou některé z mnohých těžkostí, které dospívající a mladí lidé naší doby prezentují, a to ve většině případů z ohledem na různé kultury a státy, katolickému pedagogovi, jenž ze svého postavení laika, se většinou roztrpčuje nad krizí rodiny a světa.

Existující těžkosti je důležité vidět opravdu realisticky; zároveň musí být přijímány a hodnoceny se zdravým optimismem a odvážným úsilím, jenž se vyžaduje ode všech věřících na základě křesťanské naděje a na základě účasti na tajemství Kříže. Kromě toho prvním a nezrušitelným základem pro to, aby se laický pedagog mohl žít svou identitu, je sdílet a přivlastňovat si to, co pro tuto identitu nabízí církev, jenž je osvícená božským zjevením, a získávat nezbytnou statečnost v osobním připodobnění se ke Kristu.

Profesionalita. Křesťanské pojetí člověka a života

27. Jestliže profesionalita je jednou ze známek identity každého katolického laika, první věc, o kterou má usilovat laický pedagog – naplněn touhou žít vlastní povolání v církvi – je dosažení solidní profesionální úrovně, což v tomto případě v sobě obsahuje široký vějíř kulturních, psychologických a pedagogických kompetencí.(26) Nicméně není dostačující samotné dosažení dobré úrovně přípravy. Je třeba si tuto úroveň zachovávat a pozvedat tím, že je třeba být *aggiornován* -zdnešněn. Žili bychom mimo reálnou dobu a zároveň ignorovali velké problémy, jenž tato doba přináší, kdybych neviděli to, že laický pedagog, jenž často není adekvátně finančně ohodnocen, musí se často potýkat se starostmi neslučitelnými s jeho prací nad odborným zdokonalováním, na jedné straně časovým požadavkem, na druhé straně únavou. Tyto těžkosti jsou neřešitelné v mnohých zemích, zvláště v těch méně rozvinutých.

Učitelé všeobecně vědí, že klesající kvalita vyučování, zapříčiněna nedostatečnou přípravou na hodiny nebo stagnací pedagogických metod, škodí celkové formaci žáka, na níž se mají podílet, a rovněž negativně působí na osobní svědectví, jenž mají přinášet.

28. Úkolem katolického pedagoga má být celistvá formace člověka, v němž se nádherným způsobem odhaluje horizont odpovědí, jenž nabízí křesťanské zjevení ohledně konečného smyslu téhož člověka, lidského života, běhu dějin a světa. Tyto odpovědi pramení z hlubokého přesvědčení víry učitele a jsou nabízeny žákům, a to z nejvyšším a delikátním respektem k svědomí žáka. Je jisté, že různé existenciální otázky vyučujícího ve vztahu k víře, se týkají různých úrovní křesťanského pohledu na existenci, můžou začínat u základních forem hlásání evangelia a končit v plném

společenství víry. V každém případě se ale musí jednat o nabídku, samou o sobě tíživou a nutnou, nikdy o příkaz.

Z druhé strany takováto nabídka nesmí být představena chladně nebo čistě teoreticky, ale jako životní zkušenost, jež zasluhuje vnitřní přijetí samotným bytím člověka, aby se to stalo součástí jeho života.

Syntéza mezi vírou, kulturou a životem

29. Tento široký cíl není možné dosáhnout bez toho, aniž by se spojilo různé edukační složky, v nichž se musí katolický pedagog chovat jako svědek víry. Vyvážené, kritické a hodnotící předávání kultury (27) přináší sebou předávání kultury a vědomostí, a z tohoto hlediska katolický pedagog musí neustále dávat pozor na to, aby vytvářel otevřený dialog mezi kulturou a vírou – jež jsou úzce spojené mezi sebou – aby tak usnadnil nutnou syntézu v žácích. Předcházet tomu musí osobní syntéza učitele v této oblasti.

30. Nicméně toto kritické sdělování přináší ze strany učitele prezentaci řady hodnot a protihodnot, jež mají na zřeteli jeho pojetí života a člověka. Z toho vyplývá, že katolický pedagog nemá zůstat jen u kladného a obratného představování křesťanských hodnot jako abstraktních předmětů, jež si zaslouží úctu, ale má působit na chování žáka: respekt vůči svobodě druhého člověka, smysl pro zodpovědnost, opravdové a neustálé hledání pravdy, vyvážená a nezaujatá kritičnost, solidarita a služba vůči všem lidem, smysl pro spravedlnost, vědomí osobního povolání k aktivnímu působení ve společnosti, jež se stále mění.

Protože prostředí, v němž laický pedagog uskutečňuje své poslání, je často sekularizované a ateistické, je důležité, aby překonal čistě experimentální a kritickou mentalitu a snažil se obrátit pozornost svých žáků k transcendentnu, díky čemuž je možné přijmou zjevenou pravdu.

31. Na základě těchto stanovisek učitel může snadněji poukázat na klady chování, jež s tím souvisí. Nejvyšší snaha má být v tom, aby zmíněné chování bylo motivováno a podřízeno vnitřnímu postoji víry žáka, tím je možné dosáhnout její nejvyšší míry a rozšířit ji na skutečnosti jako: modlitba, svátostný život, bratrská láska a následování Krista – skutečnosti, které patří ke specifickému dědictví věřících. Plná koherence znalostí, postojů a chování s vírou vyúsťuje do osobní syntézy mezi životem a vírou žáka. Je málo katolíků, kteří jsou jako učitele kvalifikováni k dosažení cíle evangelizace, jež je ve vtělení křesťanského poselství do života člověka.

Svědectví života. Přímý a osobní kontakt s žákem.

32. Vůči žákům má velký vliv ve formaci primát činu před slovem. Čím více učitel žije podle modelu člověka, o němž jako o ideále mluví, tím více bude věrohodný a napodobitelný, protože žák ho může kontemplantovat jako odůvodněný a věrohodný způsob života, blízko a aktualizovaně. Zvláštní důležitost má zde svědectví víry laického pedagoga. V něm žák může vidět křesťanské postoje a chování, které často chybějí v sekularizovaném prostředí, v němž žije, chybějí ony natolik, že si žák myslí, že se nedají uskutečňovat v životě. Nesmí se zapomínat na to, že v krizích „jež postihují především mladou generaci“ je nejdůležitější součástí výchovy „vždy člověk

a jeho morální důstojnost, jenž vychází z pravdy jeho principů a konformity jeho činů s těmito principy“.(28)

33. Z tohoto hlediska je důležité vše, co bylo řečeno o přímém a osobním vztahu učitele k žákům,(29) tedy o výsadním prostředku vedoucím k životnímu svědectví. Tento osobní vztah, jenž nikdy nemůže být monologem, ale dialogem, musí být spojen u pedagoga s přesvědčením, že je to oboustranný přínos, vyžaduje to však zároveň, aby katolický pedagog si byl vědom stále svého poslání. Učitel nesmí zapomenout, že žák během svého růstu, cítí nutnost přátelství, vedení a potřebuje pomoc k tomu, aby překonal pochybnosti a desorientace. Kromě toho musí ve svém vztahu k žákovi hledat rovnováhu – s moudrým realizmem a přizpůsobením se k jednotlivým případům – přiblížením se a opět vzdálením. Familiárnost usnadňuje osobní vztah, ale je nutný také určitý odstup, aby ten jenž je vychováván dospěl k rozvoji vlastní osobnosti, a to nepodmíněně; je třeba se vyhnout všemu, co brání zodpovědnému používání vlastní svobody.

Je zde vhodné připomenout, že zodpovědné používání svobody zahrnuje volbu životního stavu. Ve vztahu k svým věřícím žákům, katolický pedagog nesmí opomíjet otázku osobního povolání žáka v církvi. Patří zde objevení a péče o povolání ke kněžství a řeholnímu životu, povolání k životu s určitou náplní v sekulárních institucích nebo v katolických hnutích apoštolátu (životní poslání často opomíjené), dále pak v rozpoznávání povolání k manželství nebo celibátu, také konsekrovaného, a to v lůně laického života.

Kromě toho osobní a přímý kontakt není jen přivlastněnou metodologií, aby učitel formoval žáka, ale je samotným pramenem, z něhož učitel čerpá poznatky při poznávání žáka, což mu dovoluje, aby ho správně formoval. Tato znalost je dnes tím více nezbytná, čím více – co se týče hloubky a častého výskytu – se jedná o generační změny v poslední době.

Společenský pohled

34. Zároveň s vyváženým přijetím vlastní osobnosti a jako součást této osobnosti musí být žák orientován katolickým pedagogem směrem k společenskému postoji vůči ostatním členům výchovného společenství, vůči jiným společenstvím, jejichž je členem, a vůči celému lidskému společenství. Z druhé strany příslušnost k výchovnému společenství a vliv, jenž má mít škola, a doufejme i celé prostředí, vyžaduje, aby katolický pedagog rozšířil své vztahy a svou práci v „équipe“ se svými spolupracovníky, s těmi, kteří patří do zmíněného společenství, a aby byl ochoten spolupracovat v různých sektorech, které patří do výchovného společenství.

Protože rodina je „první a základní školou společenských vztahů“, (30) učitel by měl rád přijímat a udržovat kontakt s rodiči žáků. Tyto vztahy jsou nutné i z toho důvodu, protože je zapotřebí, aby výchova v rodině a ve škole směřovala společně ke konkrétním cílům, pro usnadnění „těžké povinnosti rodičů v jejich snaze o prohloubení vřelého a účinného vztahu s učiteli a vedením škol“, (31) vycházet tak se svou pomocí vstříc mnohým rodinám při správné výchově jejich dětí a plnit takto funkci „nenahraditelnou a nezczizitelnou“ (32), která rodinám patří.

35. Je taktéž nutné, aby učitel byl neustále vnímavý na prostředí sociálně-kulturní, ekonomické a politické školy; a to jak na prostředí bližší ve čtvrti, do níž škola patří, tak i na prostředí regionální a národní, které často má velký vliv díky sdělovacím prostředkům. Jedině tehdy, když učitel bude sledovat skutečnou situaci národní a mezinárodní, bude mít přesné informace k odpovědi na otázky, jež jsou spojeny s formací jeho žáků, a může je tak připravit do budoucna, podle toho jak on budoucnost předvídá nyní.
36. Přestože se považuje za správné to, aby katolický laický pedagog upřednostňoval členství v katolických odborných spolcích, nicméně nemá mu být cizí účast a spolupráce v jiných skupinách a odborných asociacích nebo těch spolcích, jež jsou spojeny se vzděláním, aby tak vnášel svůj přínos – jakkoliv skromný – k dosažení adekvátní výchovné politiky na národní úrovni a také se jedná o jeho případné aktivitě odborářské, a to vždy ve shodě s lidskými právy a křesťanskými zásadami ve vztahu k výchově.⁽³³⁾ Laický učitel musí správně ohodnotit skutečnost, že separace jeho profesionálního života od hnutí ve spolcích, přináší sebou těžké následky, neboť jeho nezájem může zapříčinit výchovné problémy.

Je pravdou, že mnohé aktivity nejsou platově ohodnoceny a průběh těchto aktivit záleží na obětavosti členů. Bez pochyb je nezbytné neustále vybízet k této obětavosti, neboť se tady jedná o transcendentní skutečnosti, jež nemůžou být cizí katolickému učiteli.

Spíše povolání než zaměstnání

37. Laický pedagog vykonává svou práci nesporně v profesionálním duchu, ale nesmí se omezovat jen na tento pohled. Profesionalita je zahrnuta a povýšená v duchu nadpřirozeného křesťanského povolání. Je třeba tedy ji žít efektivně jako osobní povolání v církvi a ne pouze jako vykonávání profese. Povolání, v němž pro jeho samotný laický charakter, se směřuje k splynutí nezištnosti a obětavosti s oprávněnou obhajobou vlastních práv, přes to všechno povolání životní s osobním úsilím, jež v sobě pojem povolání obsahuje a čímž vnáší do všech oblastí životní styl plný nadšení.

Od katolických laických pedagogů se očekává, že budou v sobě rozvíjet co největší vědomí důležitosti, bohatství a zodpovědnosti samotného povolání a budou se snažit obstát ve všech požadavcích tohoto povolání, s vědomím toho, že tím tvoří základy a obnovují pozemské sídlo a hlásají evangelium světu.

SPECIFICKÁ CHARAKTERISTIKA KATOLICKÉHO LAIKA V RŮZNÝCH ŠKOLÁCH

V katolické škole

38. Charakteristickou známkou katolické školy je „vytvářet prostředí školního společenství oživené evangelijním duchem svobody a lásky a pomáhat mladým lidem, aby rozvíjeli vlastní osobnost a zároveň rostli jako noví lidé, kterými se stali po křtu. A konečně zaměřuje všechno lidské vzdělání k poselství spásy tak, aby poznání, které žáci postupně získávají o světě, o životě a o člověku, bylo osvíceno vírou“.⁽³⁴⁾ Kvůli tomu je zřejmé to, aby katolická škola „byla zapojena do poselství spásy církve a

zvláštním způsobem v požadavku výchovy k víře“(35) zahrnuje v sobě upřímné přilnutí k učení církve, prezentace Krista jako nejdokonalejší model člověka a speciální podpoření snahy o zkvalitňování náboženského vyučování žáka.

Tyto ideály a specifické cíle, jež tvoří všeobecný výchovný projekt katolické školy, musí katolický laik pracující ve školství respektovat a musí být zároveň přesvědčen o tom, že katolická škola je místem, kde má možnost rozvíjet své povolání ve svobodě a v prohlubování, a zároveň je svým apoštolským postojem příkladem v jakékoliv škole, podle nabízených možností. Všechno to má vzájemně napomáhat k dosažení těchto ideálů a cílů, v postoji jejich plného a upřímného přijetí. To sebou nese těžkosti, mezi nimiž je třeba vzpomenout – kvůli patřičným důsledkům - vnitřní různorodost žáků a profesorů v katolických školách v mnoha zemích.

39. Uvnitř společných znaků všech katolických škol existují různá řešení, které jsou v praxi spojeny se specifickým apoštolátem řeholního společenství, které školu založilo a vede. Jestliže má svůj původ ve společenství sekulárního kléru, řeholníků nebo laiků, může si škola zachovat svůj vlastní charakter, jež se projevuje v partikulárním výchovném projektu a ve vlastní pedagogii. V tomto případě se katolický laik, jež zde pracuje, musí snažit pochopit tento charakter a příčiny, jež na něj měly vliv, a ztotožňovat se s tím, aby tak principy vlastní této školy mohly být uváděny do života i skrze jeho práci.
40. Je důležité, aby se - ve shodě s vyznávanou vírou a se svědectvím života,(36) katoličtí laici, jež působí ve škole, podíleli aktivně a jednoduše na liturgickém a sakramentálním životě školy. Žáci takto lépe pochopí - skrze živý příklad – důležitost, jež tento způsob života má pro věřícího člověka. Je považována za velice kladnou právě ta skutečnost, když žáci v sekularizované společnosti, v níž vidí život mnoha laiků – také těch, kteří se hlásí ke katolictví – hodně vzdálený liturgii a svátostem, můžou pozorovat chování jiných dospělých laiků, kteří berou vážně tyto skutečnosti jako pramen a posilu pro vlastní křesťanský život.
41. Výchovné společenství musí tihnout k tomu, aby se společenství katolické školy přetvářelo v křesťanské společenství, popřípadě v pravé společenství víry. To není možné uskutečnit, ani v začáteční formě, bez vzájemné křesťanské účasti alespoň části představitelů hlavních skupin výchovného společenství – rodiče, profesori, žáci. Od katolických laiků, a zvláště od učitelů, se vyžaduje, aby byli připraveni aktivně se zapojit do skupin pastoračního oživení nebo k jiným buňkám, v nichž působí evangelijní kvas.
42. Na katolických školách se učí často žáci, kteří nejsou věřícími katolíky, nebo dokonce někdy nejsou ani nábožensky založeni. Víra, jako svobodná reakce člověka vůči Bohu, jež se mu zjevuje, nemůže být násilím vnucována. Katoličtí učitelé, kteří učí v souladu se svým náboženským přesvědčením a ve shodě se zaměřením školy, mají mít co největší úctu k žákům, kteří se nehlásí ke katolické víře. Mají být vždy otevření k autentickému dialogu a to s přesvědčením, že laskavým a upřímným doceněním snahy žáka, který pravdivě hledá Boha, se stávají vhodnými svědky víry.
43. Katolická škola jako výchovné prostředí má za svůj konečný cíl výchovu k víře, a tohoto cíle dosáhne tím spíše, čím více bude žít jako společenství církve. Přítomnost kněží, řeholníků, řeholnic a laiků vytváří pro žáka živý odraz tohoto společenství, což

mu pomáhá k soužití s církví. Zde pak můžeme pochopit důležité postavení katolického laika, jenž působí na katolické škole, a to v jedné řadě s kněžími, řeholníky a řeholnicemi. Neboť každá z těchto forem povolání v církvi ukazuje žákům příklad odlišné inkarnace víry do života: katolický laik – intimní závislost pozemských skutečností na Bohu v Kristu, světské zaměření jako nesměřování světa směrem k Bohu; kněz – různorodé prameny milosti, jenž Kristus zanechal všem věřícím ve svátostech, světlo Božího slova, služba projevující se v hierarchickém uspořádání církve; řeholníci a řeholnice – duch blahoslavenství, neustálé povolání do Království jako jediná konečná skutečnost, Kristova láska a lidská láska v Kristu jako totální životní volba.

44. Ráz jednotlivých povolání má být pro všechny zamýšlením nad neustálou přítomností a vzájemným doplňováním se k vytvoření celku katolické školy, a má vést k pravému hledání jednoty a spolupráce. Laici ať přispívají svým vkladem k začlenění katolické školy do života lokální církve – tedy k cíli, na něž by se nemělo zapomenout – a k začlenění do různých pastoračních aktivit farnosti. Ať zapojí svoji iniciativu a zkušenost k dosažení co nejlepších vztahů a spolupráci s jinými katolickými školami a vůbec se všemi školami, zvláště s těmi, které mají křesťanské zaměření, a s celou společností.
45. Laičtí katoličtí učitelé ať berou na zřetel nebezpečí velkého zubožení, jenž by hrozilo, kdyby ve škole chyběli kněží, řeholníci a řeholnice. Je třeba tomu včas zabránit a zároveň se podle možností připravovat – laici sami - k udržení katolické školy při životě aktuálně i v budoucnu. Historický dynamismus, jenž je viditelný v dnešní době ve škole, předpokládá totiž, že v nejbližší době katolické školy v zemích s katolickou tradicí budou závislé především na laicích, jak tomu bylo a je v mladých církvích. Tato zodpovědnost nemá být řešena pasivním způsobem se strachem nebo nářkem, ale má vést k rozhodným a účinným krokům, které se předvídá a plánuje ve spolupráci s těmi řeholními komunitami, jenž vidí pokles svých možností v nejbližší budoucnosti.
46. Biskupové ať občas využijí schopnosti laiků, jenž jsou k tomu kompetentní a ochotní dát jasné křesťanské svědectví na poli výchovy, a svěří jim celkové vedení katolické školy – a to tím, že je začlení do apoštolského poslání církve.(38)

Na základě růstu v oblasti školství, církev potřebuje využít všechny zásoby s nimiž disponuje ke křesťanské výchově mládeže, v důsledku toho zvýšit účast katolických laických pedagogů. To neubírá na důležitosti školám, jež jsou vedeny řeholním společenstvím. Způsobilé svědectví, a to jak osobní, tak i společné řeholního společenství v jejich výchovných centrech, zdůrazňuje jejich nepostradatelnost více než kdy jindy v sekularizovaném světě.

Členové řeholních společenství mají málo oblastí - k nim patří právě jejich školy - k tomu aby vydávali účinné svědectví. Ve školách řeholníci a řeholnice mohou vytvářet přímý a dlouhodobý vztah s mládeží, a to v kontextu, jenž často vyžaduje pravdu víry k prozáření různých úrovní existence. Tento kontakt má speciální důležitost ve věku, kdy ideje a zkušenosti zanechávají trvalé stopy na osobnosti žáka.

Nicméně, povolání církve týkající se katolických laiků pro jejich aktivní zapojení do apoštolátu ve školství, se neomezuje jen na školská centra, ale zahrnuje široké pole vzdělávání, nakolik je tam možné vydávat křesťanské svědectví.

Školy, které se liší výchovným projektem

47. Jedná se zde o školy státní a nestátní, které se svým výchovným projektem liší od katolických škol, za předpokladu že tyto projekty jsou kompatibilní s křesťanským chápáním člověka a života. Tyto školy, jenž tvoří většinu škol na světě, mohou být zaměřeny ve svém výchovném projektu směrem k určitému chápání člověka a světa, nebo zjednodušeně k určité ideologii, (39) nebo připouští uvnitř celku všeobecných principů koexistenci různorodého chápání nebo ideologií mezi učiteli. Tato koexistence se chápe jako projev plurality, poněvadž v těchto školách každý učitel učí svůj předmět, nabízí svá kritéria a představuje v kladném světle určité hodnoty, jež jsou projevem jeho chápání člověka a jeho ideologie. Není možné zde mluvit o „neutrální škole“, protože ona ve skutečnosti taková není.
48. V naší pluralitní a sekulární společnosti přítomnost katolického laika je často jediná přítomnost církve ve zmíněných školách. V nich se projevuje to, o čem byla řeč, čímž jediné skrze laika církev může působit v určitém prostředí či instituci.(40) Jasně vědomí této situace pomáhá katolickému laikovi přijmout svoji zodpovědnost.
49. Katolický laický pedagog by měl přistupovat ke svému vyučujícímu předmětu z výchozího bodu, jímž je křesťanská víra, ve shodě s možnostmi předmětu a situačním prostředím žáků a školy. Tímto způsobem pomůže žákům objevit autentické lidské hodnoty, ovšem podle možnosti školy, která nemá v programu výchovu k víře, dokonce některé věci jsou postaveny proti ní, přispěje u svých žáků k rozvoji dialogu mezi kulturou a vírou, jenž může vést jednou k žádoucí syntezě mezi oběma. Takový úkol může být pak zvláště plodný pro katolické žáky a může vést k jisté formě evangelizace pro ostatní.
50. S podobným postojem koherence s vlastní vírou v pluralistických školách je spojena úcta k přesvědčení a k námaze jiných pedagogů, za předpokladu že oni nepotlačují lidská práva žáků. Zmíněná úcta má směřovat ke konstruktivnímu dialogu především s odloučenými křesťanskými bratry a všemi lidmi dobré vůle. Takto bude jasněji vidět, že křesťanská víra podporuje v praxi náboženskou a lidskou svobodu, jenž brání a logicky konkretizuje široký pluralismus ve společnosti.
51. Aktivní účast katolického laika v aktivitách sobě vlastních, ve vztazích s ostatními členy výchovného společenství, a zvláště s rodiči žáků, má velký význam, a to z toho důvodu, aby cíle, program a výchovná metoda školy, v níž učí, byly postupně prosyceny evangelijním duchem.
52. Pro svoji odbornou opravdovost, pro své prosazování pravdy, spravedlnosti a svobody, pro svůj otevřený rozhled a stálý postoj služby, pro své osobní zájmy s žáky a bratrskou solidaritu se všemi, pro svůj morálně integrální život, má být katolický laik ve škole, o níž je řeč, zrcadlem, ve kterém mohou členové celého výchovného společenství vidět obraz evangelijního člověka.

Na jiných školách

53. Jedná se zde především o školy na misijním území nebo na území prakticky nekřesťanském, kde se klade důraz, aby se katolický laik se svým nasazením

pramenícím z víry zhostil úkolu, neboť je jedinou nebo dokonce exklusivní přítomností církve, a to nejen ve škole, ale také v prostředí, v němž škola je situována. Za těchto podmínek je jediným hlasem, jenž dorazí k žákům, členům výchovného společenství a ke všem lidem, s nimiž má kontakt jako učitel a jako člověk, jeho hlas je poselstvím evangelia.(41) To, co bylo řečeno o vědomí vlastní zodpovědnosti: křesťanský pohled na vzdělání a výchovu, úcta k přesvědčení druhých, konstruktivní dialog s jinými křesťany a s nevěřícími, aktivní účast ve všech složkách školy a především svědectví života – to vše má výjimečný význam.

54. Není možné nakonec zapomenout na katolické laiky, kteří pracují na školách v zemích, v nichž je církev pronásledována, a kde už být katolíkem znamená překážku k vykonávání povolání učitele. Laici musí maskovat své náboženské přesvědčení, aby vůbec mohli pracovat v ateisticky naladěné škole. Jejich přítomnost, sama o sobě velice obtížná, přestože se projevuje tíše, má životní sílu evangelijního člověka a to je účinné zvěstování Kristova poselství, jenž se staví proti škodlivým úmyslům ateistické výchovy na školách. Svědectví života a osobní přístup k žákům může vést – po překonání obtíží – k explicitnější evangelizaci. Pro mnohé mladé lidi z těchto zemí laický pedagog, jenž z lidsky a nábožensky obtížných důvodů je donucen žít své katolictví anonymním způsobem, může být jedinou cestou k ryzímu poznání evangelia a církve, které jsou vytlačeny ze školy.
55. Ve všech školách, především v některých oblastech, se laický pedagog často setkává s žáky, kteří nepatří do katolické církve. Má mít vůči nim nejen respekt, ale i přívětivý a otevřený postoj dialogu, motivován křesťanskou univerzální láskou. Ať pamatuje na to, že pravé vzdělání se neomezuje jen na přijetí poznatků, ale podporuje důstojnost a bratrství, a uschopňuje k přijetí Pravdy, jíž je Kristus.

LAICKÝ PEDAGOG JAKO PROFESOR NÁBOŽENSTVÍ

56. Vyučování náboženství patří ke všeobecnému vzdělání ve škole, pokud tato škola má za cíl formovat člověka v jeho základních dimenzích, mezi nimi i v dimenzi náboženské. Ve skutečnosti na náboženské vzdělání ve škole má žák i rodiče právo – s relativní povinností – pro celkovou formaci člověka, a toto náboženské vzdělání je také důležitým nástrojem, alespoň v případě katolického náboženství, k dosažení přiměřené syntézy mezi vírou a kulturou, což už bylo zdůrazněno. Kvůli tomu vyučování katolického náboženství, jenž se liší od katecheze v pravém slova smyslu,(42) může být zapojeno do výuky všech druhů škol.
57. Náboženská výchova ve školách je tedy, stejně jako katecheze, „eminentní formou laického apoštolátu“, (43) a kvůli počtu profesorů, kteří jsou součástí celé té školské organizace aktuálního světa, jedná se ve většině případů o zapojení do tohoto vyučování laické učitele, alespoň v základním stupni vyučování.
58. Katoličtí laičtí pedagogové ať si plně uvědomují, podle prostředí a situací, svůj důležitý úkol v oblasti školství. Bez jejich obětavé spolupráce nemůže náboženská výchova ve škole obstát v aktuální situaci, jak tomu už je v některých zemích. Církev v tomto případě, jak v mnoha jiných, vyžaduje spolupráci laiků. Tento požadavek může být zvláště naléhavý v mladých církevních obcích.

59. Není pochyb o tom, že učitel náboženství má prvořadý úkol v tom, že „nejde o to, aby někdo vykládal své učení, nebo učení převzaté od jiného učitele, ale jde o učení Ježíše Krista“.(44) Z toho vyplývá skutečnost, že v předávání tohoto učení se učitelé náboženství a katecheté snaží „moudře chápat teologické poznatky, což může ovlivnit jejich reflexi a jejich vyučování, mají přitom čerpat z pravých pramenů a mají se nechat vést učením církve“.(45) Ať věrně sledují normy místních biskupských konferencí, zvláště ty normy, jež se týkají jejich osobní teologické a pedagogické formace a rozvržení obsahu vyučování; zvláště ať považují za důležité v této oblasti svědectví života a intenzivně prožívanou spiritualitu.

III.

FORMACE KATOLICKÉHO LAIKA K ÚKOLU BÝT SVĚDKEM VÍRY VE ŠKOLE

60. Obsahově bohatá a hluboká zkušenost, jenž je spojena s životním povoláním katolického laika ve škole, vyžaduje náležitou formaci na úrovni odborné a náboženské. U katolického pedagoga je zapotřebí duchovně vyzrálá osobnost, která se projevuje v opravdovém křesťanském životě. „Takové povolání – říká 2.vatikánský koncil – vyžaduje náležitou přípravu“,(46) „učitelé ... se tedy mají zvláště pečlivě připravovat, aby měli světské i náboženské vědění, potvrzené patřičnými vysvědčeními. Mají si též osvojit vychovatelské umění, jaké vyžaduje pokrok doby“.(47) Nutnost této formace klade důraz na náboženskou a duchovní oblast, v nichž často katolický laik nerozvíjí svoji základní formaci, jak to dělá v oblasti kulturní nebo především odborné.

UVĚDOMĚLOST A PODNĚTY

61. Katoličtí laici, kteří se připravují k práci ve škole, si mají být vědomi požadavku dobré odborné přípravy k tomu, aby uskutečnili své vzdělávací poslání, čím mají autentický humánní úkol. Vědomí toho, rovněž v oblasti odborné, má být v případě katolického laika spojeno se snahou prožívat své výchovné zaměření jako prostředek k osobnímu posvěcování a k apoštolátu. Jedná se tedy o vědomé prožívání povolání, jenž se vyžaduje od katolického laika pracujícího ve školství. Je úkolem samotných laiků ptát se, nakolik mají toto vědomí.

62. Ve spojitosti s touto specifickou uvědomělostí katolických laiků je zde nutnost rozšiřovat a aktualizovat svou náboženskou formaci a to takovým způsobem, aby se zároveň s ní a vyváženě způsobem rozvíjela i lidská formace. Ze strany katolického laika je nutné živé vědomí této náboženské formace, protože na ní závisí nejen možnost apoštolátu, ale samotné uskutečňování odborného úkolu, tím více když se jedná o výchovný úkol.

63. Tyto úvahy mají pomoci k rozvoji uvědomění a reflexi nad osobní situací, všechno to pak má směřovat k naplnění životního povolání katolického laického pedagoga. Být či nebýt, o němž se tady jedná, má vést k maximálnímu úsilí, které vždy předpokládá formaci, o níž se zapomíná nebo ponechává na nedostačující úrovni. V každém případě má katolický laik doufat v pomoc biskupů, kněží, řeholníků a řeholnic, především těch, kteří jsou pověřeni apoštolátem vzdělávání, hnutí a sdružení katolických laických pedagogů, k uvědomění si svého poslání a v osobních otázkách

v oblasti formace, taktéž k tomu, aby to správným způsobem vedlo k sociálnímu nasazení, jež tato formace vyžaduje.

ODBORNÁ A NÁBOŽENSKÁ FORMACE

64. Nutno podotknout, že ne všechna centra formace učitelů nabízejí katolickým pedagogům vhodný odborný základ pro uskutečňování jejich poslání, jestliže bereme v úvahu úzký vztah mezi výkladem obsahu disciplín (zvláště humanitních) a pojetím člověka, života a světa. Může se stát, že v centrech formace učitelů, v nichž existuje ideologický pluralismus, budoucí učitel se musí sám snažit udělat si v určitých disciplínách syntézu mezi vírou a kulturou. V době formace nesmí zapomenout na to, že situace bude stejná i v době, když už bude vyučovat a bude se muset snažit ve svých žácích stimulovat dialog a osobní syntézu mezi vírou a kulturou. Z tohoto pohledu se zvláště doporučuje učitelům, aby navštěvovali různá centra formace, jež vede církve, a to tam, kde už fungují. V případě, že ještě taková centra neexistují a jsou k tomu možnosti, je zapotřebí je zřídit.
65. Náboženská formace katolického pedagoga nesmí skončit zároveň se středním vzděláním. Musí ho doprovázet a doplňovat jeho odborná formace, aby jeho víra byla na úrovni dospělého člověka, jeho lidské kultury a zvláštního laického povolání. Náboženská formace má směřovat k osobnímu posvěcování a k apoštolátu, které tvoří celek v křesťanském povolání. „Výchova k apoštolátu předpokládá ucelené obecné lidské vzdělání, přizpůsobené vlohám a podmínkám každého jednotlivě .... kromě výchovy duchovní je nutné důkladné vzdělání naukové, a to teologické, etické a filozofické.“(48) V případě učitele se nesmí zapomínat na přiměřenou formaci ohledně sociálního učení církve, jež je „nedílnou součástí křesťanského pojetí života“(49) a pomáhá k živému a nenahraditelnému sociálnímu citění.(50)

Co se týče naukové oblasti ohledně profesorů, je třeba zmínit to, co říká 2.vatikánský koncil o nutnosti náboženského vědění, potvrzeného patřičnými vysvědčeními.(51) Doporučuje se také, aby všichni katoličtí laici, kteří pracují ve školství, se zúčastnili – kde to je možné - kurzů náboženské formace, jež probíhají na církevních fakultách a v institutech náboženských věd, s cílem dosáhnout patřičná vysvědčení.

66. Na základě těchto vysvědčení a s patřičnou přípravou v náboženské pedagogice jsou pak schopni vést výuku v náboženské oblasti. Biskupské konference mají podporovat a usnadňovat tuto přípravu pro vzdělání v náboženské oblasti a vzdělání katechetů, aniž by se zapomínalo na oboustrannou inspiraci s učiteli, kteří se právě formují.

PROCES AKTUALIZOVÁNÍ (AGGIORNAMENTO). STÁLÁ FORMACE.

67. Mimořádný vědecký a technický pokrok a neustálá kritická analýza všech skutečností, situací a hodnot v naší době přispěly k tomu, že žijeme ve neustálé a zrychlené transformaci, jež se týká člověka a společnosti ve všech oblastech. Tato změna působí rychlé stárnutí získaných vědomostí a platných struktur, a vyžaduje nové postoje a metody.
68. Vzhledem k těmto skutečnostem, které pociťuje v první řadě laik, je samozřejmá nutná stálá formace, která se týká u katolického učitele předmětu, jež vyučuje, a

pedagogických metod, jež používá. Je třeba vzpomenout, že povolání učitele vyžaduje „velmi pečlivou přípravu a stálou ochotu k obnově a přizpůsobení“.(52) Požadavek aktualizace, předpokládá stálou formaci. Tato formace se netýká jen odborné formace, ale také formace náboženské a obecného rozvíjení celé osobnosti, kvůli těmto cílům církev chce přizpůsobit své poslání okolnostem doby, aby se vhodným a srozumitelným způsobem zvěstovalo křesťanské poselství.

69. Pro množství aspektů, jež zahrnuje, stálá formace vyžaduje od jednotlivce i od společenství neustálé hledání způsobů, jak se má uskutečňovat. K prostředkům této formace patří: četba vhodných časopisů a knížek, účast na konferencích a kurzech, účast na zasedáních, setkáních a kongresech, nabídnutí části svého osobního volna – to vše patří k řádným prostředkům, bez nichž zmíněná formace není možná. Kromě toho všichni katoličtí laici, kteří pracují ve školství, mají začlenit tyto prostředky do celku života lidského, odborného a náboženského.
70. Bezpochyby tato stálá formace, jak již samotný název prozrazuje, je úkolem obtížným, před nímž mnozí utíkají, zvláště když se bere zřetel na komplexitu aktuálního života, na těžkosti, jež sebou přináší výchovné poslání a nedostačující ekonomické podmínky, které mnohdy toto poslání doprovázejí. Nicméně žádný katolický laik, který pracuje ve škole, nemůže zavrhnout tyto požadavky dnešní doby a nemůže zůstat u poznatků, kritérií a postojů, které jsou už dávno překonány.

IV.

PODPORA CÍRKVE KATOLICKÝM LAIKŮM VE ŠKOLE

71. Mnohé situace, s nimiž je katolický laik ve škole konfrontován, přispívají k tomu, že se cítí izolován, nepochopen, tedy je pokoušen ztrátou vytrvalosti a zodpovědnosti. Aby se mohl účinně postavit proti těmto problémům, aby zdokonalil realizaci svého povolání, katolický laik ve škole musí vždy počítat z pomocí celé církve.

PODPORA VE VÍŘE, SLOVĚ A VE SVÁTOSTNÉM ŽIVOTĚ

72. Katolický laik má především hledat podporu v osobní víře; ve víře bezpečně nalézá pokoru, naději a lásku, jež mu jsou potřebné k tomu, aby vytrval ve svém povolání.(53) Každý učitel totiž potřebuje pokoru, aby přijal svou omezenost, své chyby, nutnost neustálého překonávání sebe sama a vědomí toho, že ideál, za kterým jde, ho neustále bude přesahovat. Potřebuje také pevnou naději, protože nikdo a nikdy nemůže sbírat konečné plody své práce u svých žáků. Je konečně zapotřebí pevná a rostoucí láska, která miluje v žácích člověka stvořeného k obrazu a podobnosti Božímu a zároveň člověka, jež v Kristově vykupitelském díle je povznesen na úroveň synovství.

K této pokorné víře, naději a lásce vede církev skrze naslouchání Božímu slovu, skrze svátostný život a modlitbu celého Božího lidu. Slovo přibližuje a připomíná učitelům nesmírné bohatství jejich totožnosti a jejich úkolu; svátostný život jim dává sílu k naplňování tohoto úkolu a je podpírá, když se mýlí; modlitba celé církve přednášena Bohu a s Bohem posiluje - ujišťuje nás o tom samotný Kristus - modlitba na úmysly, jež pocházejí ze srdce, dokonce na ty, které ještě ani nejsou formulovány.

PODPORA SPOLEČENSTVÍ

73. Výchovný úkol je náročný a velice důležitý, a tím samým velice delikátní a komplexní co se týče realizace. Vyžaduje klid, vnitřní pohodu, nikoliv přehnanou snahu ale postupné zdokonalování kulturní a náboženské, to vše jsou podmínky, které málo kdy můžeme najít pohromadě v dnešní společnosti. Ráz povolání katolického laického pedagoga by měl být projednáván a obohacován celým Božím lidem, především pak těmi, kterým tato oblast je blízká. Téma výchovy a vzdělání, se vším co k tomu patří, má být vytrvale rozvíjeno, aby se tak stala jedním z důležitých pilířů poslání spásy celé církve.
74. Z tohoto poznání se logicky rodí uznání a patřičná úcta. Všichni věřící by si měli být vědomi toho, že bez katolického laického pedagoga by výchova k víře v církvi ztratila jeden ze svých základních bodů. Proto všichni věřící ať aktivně spolupracují, každý podle svých možností na tom, aby pedagog měl sociální postavení a ekonomickou úroveň takovou, jakou si zaslouhuje, zároveň s tím i jistotu a stabilitu, které pro svou práci potřebuje. Nikdo z členů církve nesmí být vyňat z úsilí o lepší výchovnou politiku ve své zemi, a to po stránce právní i praktické, zahrnující křesťanské principy.
75. Situace v současném světě má přimět církevní představené a řeholní komunity, jež se věnují výchově, k povzbuzení skupin, hnutí a katolických asociací působících ve školství, a k vytváření nových, přičemž se má neustále hledat vhodné formy pro současnou dobu a národní povahu. Mnohé výchovné cíle, se sociálním a náboženským obsahem, jež má před sebou katolický laik ve škole, by byly těžko dosažitelné bez propojení sil, což předpokládá organizační sdružování se.

PODPORA VLASTNÍCH VÝCHOVNÝCH INSTITUCÍ KATOLICKÁ ŠKOLA A LAICI

76. Důležitost katolické školy nás vede k reflexi, jež má platit jako konkrétní příklad jiným katolickým institucím, pro svůj přínos laikům, kteří tam pracují. Také tato Svatá Kongregace, jež se obrací k laikům, neustále mluví o tom, že „učitelé díky své práci a svědectví jsou nejdůležitějšími protagonisty, jež určují specifický charakter katolické školy“.(54)
77. Laici se mají především snažit o prostředí opravdové úcty a laskavosti, v němž je možné vytvářet autentické lidské vztahy mezi všemi učiteli. Při zachování vlastního charisma povolání (55) kněží, řeholníci, řeholnice a laici se musí plně včlenit do výchovného společenství a zaujímat tam rovnocenný postoj.
78. K tomu, aby vedení školy a laici žili tentýž ideál, jsou zapotřebí dvě věci. První je adekvátní ekonomická mzda, kterou zaručují přesně definované smlouvy, za práci ve škole; mzda, jež zaručuje laikům důstojný způsob života bez nutností vedlejších pracovních poměrů a zbytečného zatížení, jež by bylo na škodu jejich poslání učitele. To není možné uskutečnit, aniž by se nenaložilo vysokou finanční zátěž na rodiny, a tím by se takto drahá škola omezila jen na malou elitu. Dokud se nedosáhne možnost adekvátní mzdy, laici mají ocenit alespoň snahu ze strany vedení o dosažení tohoto cíle.

K druhému bodu patří účast laiků na zodpovědnosti školy, podle možností každého, a to ve všech oblastech, ve snaze o ztotožnění se s výchovnými cíli, které škola má. Škola samotná má vést k tomuto ztotožnění, bez něhož není možné mít společný cíl. Není možné zapomenout na skutečnost, že život školy je vytvářen díky práci všech zaměstnanců školy, zvláště učitelů.(59) Aby se dosáhlo tuto žádanou účast je nutná autentická úcta vůči laickému povolání, patřičná informovanost, hluboká důvěra a když je to nutné, předání laikům určitých zodpovědností v oblasti vyučování, administrace nebo vedení školy.

79. Kromě toho patří k poslání katolické školy pečlivá starost o formaci stálou, odbornou a náboženskou svých členů. Oni totiž čekají, že jim škola nabídne orientaci a potřebnou pomoc – včetně požadovaného volna – pro tuto formaci, jinak škole hrozí postupné vzdalování se od vlastních cílů. Katolická škola, spojená s jinými výchovnými centry a odbornými katolickými asociacemi, může užitečným způsobem organizovat konference, kurzy a setkání, jež přispívají ke zmíněné formaci. Podle možností můžou zahrnout i jiné katolické laické učitele, kteří nepracují v katolické škole, a tím jim nabízejí službu, kterou potřebují a kterou jim nemůže nikdo jiný poskytnout.
80. Neustálé zdokonalování katolické školy a pomoc, kterou společně s jinými výchovnými institucemi církve může škola nabídnout katolickým laikům, záleží především na podpoře ze strany katolických rodin, především pak těch, které posílají své děti do katolických škol. Rodiny mají cítit silnou zodpovědnost být touto oporou, jež se projevuje mnoha směry: zájem, úcta, všeobecná a ekonomická spolupráce. Ne všechny rodiny můžou nabídnout svou pomoc stejným způsobem, nicméně mají být připraveny k největší možné oběti podle svých možností. Tato spolupráce má zasahovat do účasti a snahy o dosažení konečných cílů školy a do účasti na zodpovědnosti. Škola zase ze své pozice má nabízet informace o uskutečňování a zdokonalování výchovného projektu, formace, administrace a v některých případech i svého vedení.

ZÁVĚR

81. Katoličtí laici, kteří pracují ve škole v oblasti výchovy, vedení, administrativy nebo v oblasti pomocné, nemůžou mít pochybnosti o tom, že jsou pro církev velkou nadějí. Do nich církev vkládá důvěru, v rámci postupné integrace evangelijního odkazu a pro šíření evangelia mezi lidmi. Zvláštním způsobem do nich vkládá svou naději pro jejich snahu o celistvou formaci člověka a o výchovu mládeže k víře, od čehož záleží menší či větší přilnutí ke Kristu v blízkém budoucnu.
82. Kongregace pro náboženskou výchovu chtěje být ozvěnou této naděje a jenž doceňuje velké evangelijní bohatství, na němž se podílejí ve světě milióny laických katolíků, kteří dávají svůj život do služeb školství, připomíná závěrečná slova koncilního dekretu o apoštolské činnosti laiků: „Posvátný koncil zapřísahá v Pánu všechny laiky, aby ochotně, velkoryse a odhodlaně odpověděli na volání Krista, který je dnes se zvýšenou naléhavostí zve ...; ať tuto výzvu přijmou radostně a velkomyslně ... a myslí na jeho zájmy jako na své vlastní (cfr. Fil 2,5), přidruží se k němu ve spásitelném poslání ... aby se osvědčili jako jeho spolupracovníci v různých formách a způsobech jediného apoštolátu církve, který se musí trvale přizpůsobovat novým

časovým potřebám, aby byli stále horlivější v díle Páně, když vědí, že jejich práce není v Pánu marná (cfr. 1Kor 15,58)“.(57)

Řím, 15. října 1982, svátek sv. Terezie od Ježíše,
u příležitosti čtyřstého výročí její smrti.

William kar. Baum
prefekt
Antonio M. Javierre, sekretář
arcibiskup tit. Meta

-
- (1) 2.vatikánský koncil: Konst. *Lumen Gentium*, čl.31: „Slovem laik se zde označují všichni věřící křesťané mimo členy stavu duchovenského a stavu řeholního, právně uznaného v církvi“.
  - (2) Cfr. 2.vat.koncil: Dekl. *Gravissimus educationis*, čl.8.
  - (3) Cfr. Svatá Kongregace pro náboženskou výchovu: *Katolická škola*, 19.3.1977, čl.18-22
  - (4) *Lumen Gentium*, čl.32
  - (5) Ibid.
  - (6) Ibid., čl.31
  - (7) Ibid., čl.33
  - (8) Ibid., čl.31
  - (9) Ibid.
  - (10) *Lumen Gentium*, čl.39, Cfr. 2.vatikánský koncil: Dekr. *Apostolicam actuositatem*, čl.7
  - (11) *Lumen Gentium*, čl.36
  - (12) Ibid.
  - (13) Ibid., čl.33
  - (14) Cfr. *Gravissimus educationis*, čl.3
  - (15) Jan Pavel II, apoštolská exortace: *Familiaris consortio*, 22.11.1981, čl.36
  - (16) Cfr. *Gravissimus educationis*, čl.5
  - (17) Ibid., čl.3
  - (18) Ibid., čl.6, Cfr. *Světová deklarace lidských práv*, čl.26,3
  - (19) Cfr. *Gravissimu educationis*, čl.6
  - (20) Ibid., čl.5, Cfr. Pavel VI, apoštolská exortace *Evangelii nuntiandi*, 8.12.1975, čl.70
  - (21) *Katolická škola*, čl.31
  - (22) Cfr. Pavel VI, encyklika *Populorum progressio*, 26.3.1967, čl.19, cfr. Jan Pavel II, *Řeč v UNESCO*, 2.6.1980, čl.11
  - (23) Pavel VI, *Promluva o vánocích*, 25.12.1975
  - (24) Cfr. Jan Pavel II, encyklika *Laborem exercens*, 14.9.1981, úvod
  - (25) Jan Pavel II, encyklika *Laborem exercens*, úvod
  - (26) Ibid., čl.16
  - (27) Ibid., čl.20
  - (28) Jan Pavel II, *Řeč v UNESCO*, 2.6.1980, čl.11
  - (29) Ibid., čl.21
  - (30) Jan Pavel II, apoštolská exortace *Familiaris consortio*, čl.127
  - (31) Ibid., čl.40

- (32) Ibid., čl. 36
- (33) Cfr. Jan Pavel II, encyklika *Laborem exercens*, čl.20
- (34) *Gravissimu educationis*, čl.8, cfr. *Katolická škola*, čl.34
- (35) *Katolická škola*, čl.9
- (36) Ibid., čl.29 a 32
- (37) Cfr. 2.vatikánský koncil: Dekl. *Dignitatis Humanae*, čl.3
- (38) Cfr. *Apostolicam actuositatem*, čl.2
- (39) Je zde chápán celý systém idejí, jenž se spojen se strukturami sociálními, ekonomickými a politickými.
- (40) Cfr. *Apostolicam actuositatem*, čl.9
- (41) Cfr. 2.vatikánský koncil: Dekr. *Ad gentes*, čl.21
- (42) Cfr. Jan Pavel II, Promluva k římskému kléru na téma: „*Vyučování náboženství a katecheze*“, 5.3.1981
- (43) Jan Pavel II, apoštolská exhortace *Catechesi tradendae*, 16.10.1979, čl.66
- (44) Ibid., čl.6
- (45) Ibid., čl.61
- (46) *Gravissimus educationis*, čl.5
- (47) Ibid., čl.8
- (48) *Gravissimu educationis*, čl.29
- (49) Jan Pavel II, *Promluva u příležitosti 90.výročí „Rerum novarum“*, 13.5.1981 (nepřednesena papežem)
- (50) Ibid.
- (51) Cfr. *Gravissimus educationis*, čl.8
- (52) *Gravissimus educationis*, čl.5
- (53) Cfr. *Katolická škola*, čl.75
- (54) *Katolická škola*, čl.78
- (55) Ibid.
- (56) Cfr. Jan Pavel II, encyklika *Laborem exercens*, čl.21
- (57) *Apostolicam actuositatem*, čl.33